Düzey 1 Bölgelerine Göre Yoksulluk ve Göç Durumu

Seda YAŞA[1]
Seda_yasa_25@hotmail.com

Nuray DEMİR[1]
ipcioglu@atauni.edu.tr

Vedat DAĞDEMİR[1]
dagdemir@atauni.edu.tr

[1]Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.

Özet

2002 yılında oluşumu tamamlanan Düzey 1 bölgeleri 12 alt bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgeler oluşturulurken fiziki, coğrafik ve sosyo-ekonomik durumları esas alınmıştır. Liberal ekonomiye geçtiğimiz 1983 yılından beri devamlı olarak doğudan batıya bir göç mevcuttur. Bu göçün en önemli nedeninin gelir seviyesinin düşüklüğü ve yoksulluk olduğu belirtilmektedir.

Çalışmada, Düzey 1 Bölgelerinin; nüfus, göç alıp-verme durumu ve buna bağlı olarak gelir dağılımı açısından karşılaştırılması ve bu kavramların temelindeki nedenlerinin araştırılması hedeflenmiştir. Çalışma, bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliğinin giderilmesi ve bu bağlamda ülke kalkınmasının sağlanması açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, TUİK verileri ve bölgelere ait istatistikler kullanılarak 2000-2011 yılları arasında bölgeler karşılaştırılmış ve araştırma sonucunda, yıllar itibariyle en fazla göç alan bölgelerin İstanbul ve Doğu Marmara bölgeleri olduğu ve en fazla göç veren bölgelerin ise doğuya kayarak Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin olduğu belirlenmiştir. Gelir dağılımında ise 2006-2010 yılları arasında en fazla artışın Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olduğu, en az artışın ise Batı Marmara bölgesinde olduğu belirlenmiştir.

Sonuç itibariyle göç veren ve alan iller açısından göç çeşitli problemlere neden olmaktadır. Göç veren illerde göç işgücü kaybına sebep olurken, alan iller açısından sosyo-kültürel ve ekonomik problemlerin yanı sıra çarpık kentleşme problemini de beraberinde getirmektedir Bu açıdan göç alan iller açısından farklı istihdam imkanlarının sağlanması ile göç eden kişilerin gelirlerinin ve yaşam kalitelerinin artırılmasına çalışılması gerekmektedir. Göç veren iller açısından ise kişileri o bölgede tutmaya yönelik gelir artışının sağlanması için yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasına, bölgenin cazibesinin artırılmasına ve bu bölgelerin desteklenmesine yönelik politikaların geliştirilmesine ihtiyacın olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelime: Düzey 1, yoksulluk, gelir dağılımı

Situation of Poverty and Emigration in Level 1 Regions of Turkey

Abstract

In 2012 formation of the Level 1 regions composed of 12 sub regions created in considering physical, geographical and socio-economic conditions of the regions were completed.

Since 1983 the liberal economy took place, there has been continuously migration from the East to West. It is reported that the most important reasons for this emigration are the lower monthly incomes and poverty.

In this study, it was aimed to figure out the reasons of the changes in Levels 1 Zones; by comparing population, emigration/immigration rate, and income distribution situations.

The study is important with respect to the elimination of imbalance in income distribution across regions and in this context it is important to ensure development of the country.

In the study, it was determined that the most immigrated regions was the eastern Marmara region and Istanbul, and the highest emigration areas were shifting to the east over the years to Northeast and Southeast Anatolia regions by comparing region statistics and TUİK data between 2000-2011.

As to distribution of income between the years 2006-2010, the largest increase was recorded from the Southeastern Anatolia, and the least rate was obtained in the western Marmara region.

Consequently migration causes various problems in the provinces in terms of emigration and immigration.

Cities with emigration face labor problems on the other hand the ones with immigration faces socio-cultural and economic problems as well as the problem of unplanned urbanization.

In this respect, in immigrated provinces, provision of employment opportunities should be created and quality of life of people should be tried to increase.

Migration in the provinces in terms of revenue growth to keep people in the region to ensure that the creation of new employment opportunities, increase the of the region and is thought to be a need to develop policies to support these regions.

From the point of emigrated cities, again new employment provisions should be created in order to make people stay in the region as well as improving policies to support these regions and make some promotions to increase their attractiveness.

Key words: Level 1, poverty, income distribution

1. Giriş

Bütün ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de iç göç olgusunun ana nedenleri arasında, ekonomik, sosyal, kültürel, coğrafik, demografik ve siyasi nedenler yer almaktadır. Ne var ki, ülkemizde göç eden insanların büyük çoğunluğunun

ekonomik nedenlerle daimi ikametgahlarını değiştirdikleri ve bu nedenle gerek yöresel gerek kişisel bazdaki gelir dengesizliğinin iç göç olgusunun en önemli belirleyicisi olduğu hemen herkes tarafından kabul edilmektedir (Yamak ve Yamak, 1999).

Türkiye'de 1950'li yıllarda az gelişmiş illerden gelişmiş illere doğru başlayan göçler, 1960'lı yılların başında yurtdışına da taşarak yoğunluğunu günümüze kadar sürdürmüştür. 1950'li yıllarda başlayan ekonomik ve sosyal kalkınmaya paralel olarak kırsal ve kentsel yörelerde başlayan yapısal değişim kırın iticiliğini, kentin çekiciliğini hızlandırmış, nüfusun kentlere doğru yönelmesine neden olmuştur (Anonim, 2000).

Kırsal kesimdeki yüksek doğurganlık, işgücü arzı ile birlikte gizli işsizliğin artmasına toprağın parçalanarak üretimin ve verimliliğin azalmasına yol açarak nüfusun kırdan kente göç etmesine neden olmaktadır (Anonim, 1965-2000).

Kırsal kesimde tarımsal gelirin ve toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı, tarımda makineleşme ile birlikte işgücü talebinin göreli olarak azalması ve sosyal altyapının yetersizliği kentlere göçü hızlandırmaktadır. Bu olgular yanında kentsel kesimlerde istihdam, eğitim, sağlık imkânlarının kırsal kesime göre daha iyi olması ile birlikte, kültürel faaliyetlerin yarattığı cazibe de göçü artıran unsurlar olarak belirtilebilir. Ayrıca, 20. yüzyılın son 15 yıllık döneminde, özellikle doğu bölgelerinde meydana gelen terör olayları ve yaşanan büyük doğal afetler bölge içi ve bölgeler arası nüfus hareketlerine yol açmıştır (Anonim, 2005).

12 İstatistiki bölge birimi arasında, İstanbul bölgesi nüfus artış hızı en yüksek, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ise nüfus artış hızı en düşük bölgelerdir (Anonim, 1965-2000) Oluşturulan yeni bölgeler problemlerin belirlenmesinde ve AB uyum kapsamında geliştirilecek politikalarda da esas teşkil edeceğinden bölgesel bazda yapılacak çalışmalar oldukça önemli olmaktadır (Anonymous, 2004).

Bu kapsamda, çalışmada göç alan ve veren bölgeler açısından önemli sorunlara yol açan göç kavramının bölgesel bazdaki boyutlarının ortaya konulması açısından, Düzey 1 Bölgesi esas alınmıştır. Çalışmaya ait veriler, 2000-2011 dönemindeki iç göç hareketleri ile ilgili Genel Nüfus Sayımları bazında elde bulunan en son verileri içeren göç istatistiklerinden yararlanarak derlenmiştir. 2000-2011 döneminde iç göçün boyutlarındaki değişimine ve nüfus hareketlerinin yönüne ilişkin değerlendirmeler güncelleştirilmiş, göç eden nüfusun zaman içindeki boyutları ve sosyo-ekonomik niteliklerindeki değişime ilave olarak, söz konusu yıllara ait istatistiklerden yararlanmak suretiyle Düzey 1 bölgesi kapsamında bölgeler arasındaki göçlerin en güncel profilini çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmada, verilerin imkân sağladığı oranda 2000-2011 yılları arasında Düzey 1 bölgeleri arasında en çok göç alan ve göç veren bölgeler tespit edilerek, bölgelere ait hanehalkı gelir dağılımları da dikkate alınarak göçün nedenleri tespit edilmiş ve bu kapsamda bölge bazında uygulanacak politikalar yönlendirilmeye çalışılmıştır.

2. Araştırma Bulguları

Göç kavramında alınan yada verilen göç rakamlarından ziyade en önemli faktör alınan göç ile verilen göç arasındaki farkı oluşturan net göç kavramıdır. Bu açıdan bölgeler arasındaki gerçek nüfus geçişinin belirlenebilmesinde net göç kavramının ortaya konulması gerekmektedir. Bu kapsamda Tablo 1'de Düzey 1 bölgelerine ait net göç rakamları verilmiştir.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Düzey 1 Bölgelerine Ait Net Göç Verileri (kişi)

Düzey 1 Bölgeleri	1999-2000	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
İstanbul	**407.448**	26.675	39.481	**102.583**	**121.782**
Batı Marmara	67.794	30.074	12.573	14.599	15.861
Ege	184.003	34.692	16.563	955	1.225
Doğu Marmara	81.828	**82.161**	**42.570**	37.579	42.824
Batı Anadolu	90.900	20.063	31.544	39.128	50.308
Akdeniz	2.728	19.449	4.790	5.479	-11.797
Orta Anadolu	-95.005	-34.299	-19.170	-34.627	-33.878
Batı Karadeniz	-231.791	-19.529	-10.842	-50.722	-39.557
Doğu Karadeniz	-75.820	-5.622	1.585	-22.703	-24.949
Kuzeydoğu Anadolu	-112.607	-58.268	-32.588	-30.104	-27.973
Ortadoğu Anadolu	-109.588	-39.613	-33.207	-33.250	-61.679
Güneydoğu Anadolu	-209.890	-55.783	-53.299	-28.917	-32.167

Kaynak: Anonim, 2011b.

Tablo 1'de 2000 yılı itibariyle İstanbul en fazla göçü alırken, Batı Karadeniz bölgesi en fazla göç veren bölge olmaktadır. Yapılan çalışmada bu bölge içerisinde en fazla göç veren ilinde Samsun olduğu gözlenmiştir.

Söz konusu yılda geçim sıkıntısı çeken ve bulundukları yerde ailesi için yeterli gelir elde edemeyen kişiler iş bulmak ve ailesini geçindirmek umuduyla İstanbul'a göç etmişlerdir.

Diğer yıllara bakıldığında bölgeler içerisinde yıllar itibariyle değişim olduğu 2007'den 2009'a kadar geçen yıllarda

en fazla göç alan bölgenin Doğu Marmara bölgesi olduğu (en fazla göç alan il Bursa) ve en fazla göç veren bölgelerin ise doğuya kayarak Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin olduğu belirlenmiştir (En fazla göç veren iller Erzurum, Ağrı ve Diyarbakır). Ağrı ve Diyarbakır gibi illerde terör olaylarının görülmesi ve Erzurum gibi doğu illerinde iklim şartlarının ağır ve kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle Batı Marmara bölgesi gibi sanayisi gelişmiş bölgelere göç etmişlerdir. Ayrıca bu illerde nüfus artış hızı yüksek olduğundan doğdukları yerde doyma azalmakta, bu da göçü hızlandırmaktadır.

Bu durum, bölgelerdeki tek geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın karlı olarak yapılamamasına ve elde edilen ürünlerin pazarlara nakliyesi sırasında kayıpların oluşmasına ve gelir elde edilememesine neden olmuştur.

Bununla birlikte sonraki yıllarda bu bölgelerde sanayinin çıkmaza girmesi ve açılan fabrikaların kapatılması nedeniyle göç bölgesi İstanbul'a doğru yeniden kayma göstermiş ve son yıllarda İstanbul yeniden en fazla göç alan bölge haline gelmiştir. 2009-2010 yılları arasında en fazla göç veren bölge Batı Karadeniz bölgesi ve Tokat ili iken, 2010-2011 yılları arasında Orta Doğu Anadolu Bölgesi ve Van ilinin olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca, toplamda bölgelerarasında 1999-2000 yılında 834.701, 2007-2008 yılında 213.114, 2008-2009 yılında 147.521, 2009-2010 yılında 200.323 ve 2010-2011 yılında ise 232.000 kişi ile net nüfus kayması olmuştur..

Türkiye'de iç göçün en önemli nedenlerinden biri de bölgesel gelir dağılımındaki dengesizliklerdir. Türkiye'de bölgesel gelir dağılımındaki dengesizlikler ülke içerisinde göçün artmasında tetikleyici bir faktör olmuştur (Dağdemir ve Acaroğlu, 2011). Bu kapsamda yıllar itibariyle Düzey 1 bölgeleri arasında yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin ortalama dağılımına bakıldığında söz konusu değerler Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Yıllar İtibariyle Düzey 1 Bölgelerine Ait Kişi başına Düşen Gelir Dağılımları (¨)

Düzey 1 Bölgeleri	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2006-2010 Değişim (%)**
İstanbul	8 969	11 454	11 881	12 795	13 382	49,20
Batı Marmara	6 453	7 566	8 064	9 093	9 777	51,51
Ege	7 382	8 714	9 130	10 594	11 085	50,16
Doğu Marmara	7 791	10 151	9 852	11 041	10 147	**30,24**
Batı Anadolu	7 812	9 214	9 798	11 501	11 116	42,29
Akdeniz	5 160	6 787	7 075	8 305	9 546	85,00
Orta Anadolu	5 660	6 819	6 825	8 156	8 338	47,31
Batı Karadeniz	5 000	6 928	6 969	7 974	8 231	64,62
Doğu Karadeniz	6 463	7 676	8 322	8 892	8 403	30,01
Kuzeydoğu Anadolu	3 958	5 970	6 150	5 941	6 429	62,43
Ortadoğu Anadolu	3 720	5 001	5 301	5 465	6 174	65,96
Güneydoğu Anadolu	2 751	3 591	4 193	4 655	5 144	**86,98**

Kaynak: Anonim, 2011a

Tablo 2'de gelir dağılımında en fazla artışın %87 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, en az artışın ise %30 ile Batı Marmara Bölgesinde olduğu gözlenmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde gelir her geçen yıl artmasına rağmen, birçok insan her geçen yıl bu bölgeden göç etmek istemektedir. Bu durum, insanların göç etmesinde en önemli faktörün gelir dağılımı olmadığını bunun yanı sıra sosyal, kültürel ve siyasi nedenlerinin de esas olduğunu göstermektedir.

Ayrıca gelir düzeyindeki dengesizliğin özellikle net göç alan iç göç üzerinde önemli rol oynadığı ve bu rolün de net göç veren illerin düşük gelir düzeyinden ziyade net göç alan illerin yüksek gelir düzeylerinden kaynaklandığı anlaşılmıştır (Yamak ve Yamak, 1999).

Ancak yüksek gelire sahip göç alan illerde aldıkları göçlerle birlikte önemli sorunlar ortaya çıkmıştır.Göç eden kişiler kendi memleketlerinde eğitim ve kişisel beceri olarak üst seviyede olmalarına rağmen, göç ettikleri yer şehir olduğu için eğitim ve beceri bakımından en alt seviyeyi oluşturmaktadır. Bu durum iş bulma olanaklarını azaltmakta ve marjinal işlere yönelmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla göçle gelenler sosyal güvencesi olmayan ve düşük gelirli işlerde çalışmaktadır (Gürbüz, 2007).

Kentlerin hızlı büyümesi ve göç miktarının şehirlerdeki iş gücü gereksiniminin çok üzerinde olması buraya göç edenlerin kentlere ve kentsel yaşama uyumlarını zorlaştırmakta (Emiroğlu, 1981) ve göç eden ailelerde şehir kültürünün oluşmasını geciktirmektedir. Buna ilaveten, kırsal alanlardan şehirlere göç edenler genelde belirli mahallelerde toplanmakta ve kendi aralarında eski kültürel özelliklerini yaşatmaya çalışmaktadırlar. Bu tür kümelenmeler göç edenlerin birbirleri arasında sosyal ilişki kurmalarını ve yardımlaşmalarını kolaylaştırmasına rağmen şehirleşme olgusunu yavaşlatmakta ve ileri de daha başka sosyal problemlere neden olmakta ve bu durum göçün en büyük problemlerinden olan çarpık kentleşme sorununu da beraberinde getirmektedir (Gürbüz, 2002).

3. Sonuç

Yirminci yüzyılın ortalarında başlayan ve 1960'lı yıllarda artarak günümüze kadar devam eden ekonomik ve sosyal alandaki gelişmelere paralel olarak, demografik yapıda ve nüfusun mekansal dağılımında kayda değer değişimler olmuştur.

Ülkemizde gün geçtikçe hızlanan nüfus hareketliliğinin kısa dönemde durdurulması ve uzun dönemde de tersine döndürülmesi için mevcut yöresel gelir dengesizliğinin en azından kısa dönemde korunması ve uzun dönemde de iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu da,ancak yapılacak kamu ve özel yatırımların büyük bir kısmının net göç veren yörelere taşınmasını teşvik edecek etkin politikaların uygulanmasıyla mümkündür.İç göçün doğurduğu bu problemler gün geçtikçe hızlanan göç hareketleriyle birlikte kümülatif bir şekilde artmasına rağmen göç hareketini önleyecek hiçbir politikanın ciddi anlamda uygulanmadığı görülmektedir.Bunun bir neticesi olarak, yöresel bazdaki gelir dengesizliği gün geçtikçe bozulmuştur.

Ayrıca göç kavramına alan şehirler açısından bakıldığında, göç edenlerin ekonomik açıdan yetersiz olması, birçok sosyo-kültürel, ekonomik ve şehirleşme ile ilgili problemi beraberinde getirdiğinden aslında alan şehirler açısından çokta istenmeyen durumdur. Bu kapsamda yüksek oranda göç alan şehirlerde göç eden kişilere istihdam ortamı sağlayacak imkanların tanınması yada kırsal kesime yönelik uygulanacak gelir artırıcı politikalar oluşturularak kişilerin bulundukları yerden göç etmelerinin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlayacak ve ayrıca göç alan ve göç veren şehirler açısından da olumlu bir gelişme olacaktır.

Kaynaklar

Anonim, 1965-2000. Devlet Planlama Teşkilatı Kayıtları. http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/kocamant/icgoc.pdf

Anonim, 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik523.pdf

Anonymous, 2004, United Nations, World Population Prospects, The 2004 Revision, Volume I: Comprehensive Tables, ST/ESA/SER.A/244, New York.

Anonim, 2005. Türkiye İstatistik Kurumu Genel Nüfus Sayımı, 2000 Göç İstatistikleri, Yayın No:2976, Ankara.

Anonim, 2011a. Türkiye İstatistik Kurumu Gelir Dağılımı İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

Anonim, 2011b. Türkiye İstatistik Kurumu Göç İstatistikleri www.tuik.gov.tr

Dağdemir, Ö., ve Acaroğlu, H., 2011. Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımının İller Düzeyinde Analizi:1990-2006. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı(1), 39-56, Eskişehir.

Emiroğlu, M., 1981. Türkiye'de Son Sayımlar ve Kentleşme Olayının Boyutları. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Coğrafya Araştırmaları Enstitü Yayını, Sayı(10), 41-73, Ankara.

Gürbüz, M., 2002. Kahramanmaraş da Göç Hareketleri ve Doğurduğu Problemler. Akademik Araştırma Dergisi, Sayı (12), 131-141, Kahramanmaraş.

Gürbüz, M., 2007. Yüreğir'e Göç Eden Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Şehirleşme Sürecindeki Değişimi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Coğrafya Dergisi, Sayı (15), 1-12, İstanbul.

Yamak, N., ve Yamak, R., 1999. Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Göç. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı(1), 16-28, İzmir.